

Г. А. Федун,
к. е. н., доцент кафедри податків і фінансової політики,
Тернопільський національний економічний університет

ДЕТЕРМІНАНТИ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРОПРОМИСЛОВИМУ ВИРОБНИЦТВІ ЗА КРИЗОВИХ ДИСБАЛАНСІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ

DETERMINANTS BOOSTING INVESTMENTS INNOVATION ACTIVITIES IN AGRICULTURAL
PRODUCTION IN CRISIS IMBALANCES ECONOMIC SPACE

Здійснений моніторинг інвестування інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві за кризових дисбалансів економічного простору, виявлені існуючі проблеми розвитку інноваційно-інвестиційних процесів в агропромисловому виробництві, запропоновано власні підходи щодо їх вирішення та визначені детермінанти активізації інвестування інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві.

Monitored investment in innovation activities in agricultural production in crisis imbalances Economic Area, identified existing problems of investment and innovation processes in agricultural production, offered their own approaches to their solution and identified determinants enhance investment in innovation activities in agricultural production.

Ключеві слова: інновація, інвестиція, інноваційні проекти, фінансовий капітал, детермінанти.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На підприємствах АПК України через кризові дисбаланси ситуація склалася таким чином, що без активізації інвестування інноваційної діяльності їх поступ повністю загальмується. Нехтування існуючими кризовими дисбалансами та загрозами інвестування інноваційної діяльності агропромислового виробництва зумовлює неможливість їх усунення, що в підсумку призведе до розгармонізації всієї економічної конструкції аграрної сфери. Зазначене спричинює нагальну потребу здійснення наукових розвідок щодо визначення детермінант активізації інвестування інновацій в агропромисловому виробництві.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Еволюція теорій інвестування інноваційної діяльності свідчить про неоднозначне трактування економічними школами детермінант активізації цих процесів. Різним аспектам організації та здійснення інвестування інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві присвячені наукові розвідки таких видатних вітчизняних і зарубіжних дослідників, як М. Алле, О. Амоша, І. Бланка, О. Гаврилюка, В. Гейця, Л. Канторовича, Дж. Кейнса, Б. Кваснюка, М. Крупки, В. Леонт'єва, В. Лівшица, М. Маліка, А. Маршалла, К. Маркса, Ф. Модільяні, А. Пересади, Ф. Перру, С. Реверчука, Д. Рікардо, Б. Твісса, М. Фрідмена, Ф. Хайека, С. Харрисона, В. Хобти, А. Чухна, Й. Шумпетера, М. Якубовського, Ю. Яременка [1—15]. Водночас спостерігається відсутність наукових досліджень і ґрунтовних пропозицій щодо модернізації існуючих підходів стосовно оцінки та розробки дієвих заходів нівелювання впливу кризових дисбалансів на стабільність і прибутковість інвестування інновацій в агропромисловому виробництві за реалій сучасного економічного простору, неоднозначними є уявлення щодо визначення детермінант активізації цієї діяльності, з метою її адаптації до конкретних специфічних умов функціонування в сучасному аграрному макроекономічному просторі. Існуючі рекомендації

здебільшого мають фрагментарний характер. Сукупність відмічених обставин зумовлює актуальність та значимість теми даної наукової розробки.

МЕТА СТАТТІ

Метою цієї статті є окреслення проблем інвестування інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві у контексті викликів та запитів сьогодення за наявних кризових дисбалансів економічного простору, а також визначення та обґрунтування детермінант її активізації на основі теоретичних наукових надбань, світового досвіду, а також на якісно нових вимірах і підходах щодо здійснення наукового пошуку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Економічна ефективність агропромислового виробництва значною мірою характеризується обсягами та формами інвестування інноваційної діяльності.

У сучасній економічній літературі термін "інвестиції" (від латинського "investire" — одягати, убирати [11]) став досить широко використовуватися у 90-х роках, коли в країні наявним став перехід до ринкової економіки. У вітчизняній науці розповсюдженим є розуміння інвестицій як вкладення капіталу з метою подальшого його збільшення.

Приріст капіталу в результаті його інвестування є компенсацією за ризик втрат від інфляції та неохочення процентів від банківських вкладень капіталу [14]. Розглядається також визначення сутності інвестицій з точки зору фінансової та економічної теорії. Так, з точки зору фінансистів, інвестиції — це всі види фінансового капіталу, що вкладаються у господарську діяльність з метою отримання доходу [5; 6].

В економічній теорії інвестиції трактуються як видатки на створення, розширення, реконструкцію та технічне переозброєння основного капіталу, а також не пов'язані з цим зміни оборотного капіталу, оскільки зміни у товарно-матеріальних запасах здебільшого залежать від руху видатків на основний капітал [8;11]. У

мікроекономіці поняття інвестицій трактується, як процес створення нового капіталу (засобів виробництва та людського капіталу) [11].

Окрім вчені під інвестиціями розуміють динамічний процес зміни форм капіталу, послідовне перетворення первісних ресурсів і цінностей на інвестиційні витрати і перетворення вкладених коштів на приріст капітальної вартості в формі доходу або соціального ефекту [14]. Наведений перелік трактувань інвестицій свідчить не лише про різноманітність підходів до розкриття їх змісту, але і про незавершеність дослідження цієї проблеми.

Під інвестиційною діяльністю переважно розуміють комплекс заходів і дій фізичних та юридичних осіб, які спрямовують фінансовий капітал (у матеріальній, фінансовій або іншій майновій формі) з метою отримання прибутку [5].

Загальні правові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності на території України визначає Закон України "Про інвестиційну діяльність" [9]. Нині підприємства АПК, виходячи з їх ролі у створенні валового внутрішнього продукту (ВВП), посідають особливе місце у системі організації національного виробництва. Після майже двократного (48,9 %) падіння реального виробництва продукції в Україні впродовж 1991—1999 рр., зумовленого адаптацією відповідних підприємств до пострадянських умов господарювання, в наступні 11 років відбувалося зростання виробничої активності в аграрному секторі української економіки.

Вітчизняне агропромислове виробництво демонструвало позитивні тенденції поступу протягом 2001—2011 років. Однак це зростання за своїм характером виявилось відновлювальним, оскільки переважно забезпечувалося підприємствами АПК завдяки раніше створеним виробничим потужностям і підготовленої робочої сили.

Таке відновлювальне зростання, хоча (як засвідчує світовий досвід) і демонструє високі темпи на початковому етапі, що пов'язано з низькою вихідною базою обчислення, проте за своєю природою є затухаючим. Останнє, зокрема, підтверджується офіційними статистичними даними про динаміку агропромислового виробництва в Україні. Вичерпування джерел відновлювального агропромислового зростання в Україні висуває на перший план проблему забезпечення подальшого його економічного розвитку, який виходить за межі власне відновлення виробничої активності вітчизняних агропромислових підприємств.

Тобто йдеться про генерування такого зростання агропромислового виробництва, яке базується не на залученні відповідними підприємствами АПК старих виробничих ресурсів, а на їх інноваційному переозброєнні, забезпечуваному інвестиційно-інноваційною діяльністю. Перехід вітчизняних підприємств АПК на ринкові засади відтворення відбувається через скорочення життєвого циклу товарів, появу нових різнохарактерних технологій їх виробництва.

У цих умовах переможцями у конкурентній боротьбі виявляються ті підприємства АПК, які будуватимуть свою діяльність на основі інноваційного підходу та демонструватимуть інвестиційну активність. Інвестиції в основний капітал в Україні у 1991—2011 рр. збільшилися у середньорічному вимірі в 1,41 рази і у порівнянних цінах, поступаючи рівню 1990 р. на 12%. З них 84,6% становили інвестиції в основний капітал (у капітальне будівництво і придбання машин та обладнання). У нематеріальні активи було спрямовано 2,9% усіх капітальних інвестицій.

На поліпшення об'єктів (капітальний ремонт, модифікацію, модернізацію) було витрачено 10,6%, придбання та створення інших необоротних матеріальних активів — 1,6%, на формування основного стада робочої та продуктивної худоби — 0,3% вкладень. У порівнянні з обсягами залучених прямих інвестицій у 90-х роках, за 2005—2011 рр. позиція агропромислового виробництва України у використанні міжнародних інвестиційних ресурсів дещо посилилися.

Вітчизняним підприємствам АПК вдалося залучити близько 1—1,5% всіх прямих інвестицій, які спрямовувалися в країні з економікою, що розвивається. Водночас в економіці спостерігалися кризові дисбаланси та атрибути ексцесів економічної рівноваги, які відчутно посилилися у 2008—2011 рр. Постає стратегічне завдання подальшого зростання обсягів нагромадження фінансового капіталу, збільшення його норми в структурі ВВП за категоріями кінцевого використання.

Важливим є підвищення норми чистого валового нагромадження, оскільки воно складало в 2006—2011 рр. лише близько 65,0% від рівня 1990 р. Не слід виключати й можливість більш високого нагромадження фінансового капіталу відповідно до завдань технологічної модернізації агропромислового виробництва. Необхідність вирішення питання технологічної модернізації зумовлюється тим, що за даними Держкомстату України, частка таких вітчизняних підприємств АПК, які впроваджують інновації (продуктові і процесні), за останні роки постійно скорочується (з 22,9% у 1995 р. до 7,3% в 2011 р.).

Врешті-решт така динаміка інноваційної активності підприємств АПК не могла негативно не позначитися на темпах посткризового зростання в Україні, започаткованого з другої половини 1999 р., яке скоротилося з 12,5% в 2004 р. до 2,1% в 2011 р. Д. Шумпетер першим розглянув еволюційну роль інновацій в інвестиційній діяльності та процесі економічного росту і вважав, що "якщо система і може досягти рівноваги, саме інновації (привнесені діяльністю підприємців) призводять до її порушення та сприяють еволюції економіки" [1].

Пізніша теорія інноваційних змін була розроблена в контурі мікроекономічного аналізу, але з появою в 60-ті роки динамічних моделей економічного зростання еволюційний підхід Д. Шумпетера став все більш застосовуватись в макроекономіці [2; 15]. Сучасні економічні теорії роблять спробу поєднати відому теорію бізнесциклів [3] та теорію технічного прогресу, який призводить до революційних стрибків в економічному розвитку, в єдину теорію економічних флуктуацій.

Відомо, що якщо економічні суб'єкти в періоди економічних "бумів" вкладають більші кошти у накопичення капіталу, який можна використати під час спадів в економіці, то така поведінка згладжує функцію коливань. Наявність тісної залежності між інвестиціями та інноваціями чітко простежується в тому, що перші, будучи ресурсом відтворення капіталу як цінності, яка генерує потік доходу, здатні виконувати це своє призначення лише через матеріалізацію в інноваціях, інакше матиме місце ефект так званого віртуального капіталовідтворення. Характерною ознакою віртуальності капіталовідтворення в українській економіці є той факт, що коли в розвинених країнах капіталізація нормально працюючих підприємств переважно є вищою за баланс, то в нашій країні — навпаки.

Крім того, в економічно розвинених країнах динаміка фіктивного капіталу переважно повторює тенденції руху реального капіталу, втіленого в об'єктах виробничого призначення, що підтверджується фундаментальним аналізом цінних паперів. І навпаки, в українській економіці тенденції руху фіктивного і реального капіталу переважно не сходяться. Така ситуація зумовлена, окрім іншого, тим, що із загального обсягу інвестицій, спрямованих у підприємства АПК, лише 16% йде на фінансування реалізації інноваційних (науково-технічних) проектів.

До того ж частка у інвестиційно орієнтовану діяльність (наприклад, сільського машинобудування) є значно меншою (11,8% в цілому і 8,3% у сільське машинобудування) порівняно з відповідним показником по тих видах економічної діяльності, що представлені паливно-сировинними та галузями первісної обробки (51,2%). У жорстких умовах глобальної конкуренції у кризовий та післякризовий період найбільший внесок у зростання може забезпечити не тільки і не стільки спроможність підприємств АПК створювати нові технології, скільки вміння швидко впроваджувати технологічні інновації, як

створені у країні, так і залучені завдяки міжнародній інтеграції.

Рівень інноваційної активності, впровадження інновацій та відтворення ринкового сегмента виготовленого інноваційного продукту залишаються недостатніми для реалізації інноваційного прориву вітчизняними підприємствами. Стан інноваційної діяльності в економіці України характеризується нині двома наступними тенденціями.

По-перше, зафіксований за підсумком 2011 року факт зростання більшості параметрів даного процесу відображає злам низхідного тренду лише по відношенню до попереднього року (виняток складає показник частки інноваційних витрат).

По-друге, позитивна динаміка щодо збільшення витрат на інновації та зростання кількості інноваційно активних суб'єктів АПК практично не мала належного відображення у перебігу процесу впровадження інновацій, зокрема нових технологічних процесів та нових видів продукції. Віддача від нових технологій реалізується шляхом їх широкого комерційного впровадження, що вимагає, по-перше, формування значних обсягів фінансового капіталу, дієвих інвестиційних систем з розвинутою інфраструктурою та комплексом різноманітних стимулів, по-друге, ефективних механізмів мінімізації впливу ризиків й кризових дисбалансів та організації системи об'єктивного прогнозування й передбачення, по-третє, успішне існування та функціонування фінансових ринків і відпрацьованої системи трансферів. Сучасна система управління інвестиційною діяльністю підприємств АПК в Україні, її функціонування вимагають моделювання як бізнес-процесів, так і бізнес-систем на підґрунті досвіду практичної роботи по управлінню інвестиційною діяльністю, його наукового узагальнення, переходу від методу "спроб і помилок" до стрункої методології діагностики і прогнозування усіх процесур, схем, технологій інвестиційної діяльності.

Стрижневим напрямом активізації інвестування інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві є використання комплексного підходу до інвестування, який передбачає використання системно інтегрованого процесу оцінки, прогнозування сукупності інноваційно-інвестиційних проектів, які підпорядковані єдиному стратегічному задуму, зорієнтованому на успішну реалізацію інвестиційної діяльності підприємства АПК.

В умовах обмежень власного фінансового капіталу такий підхід є доцільним для застосування підприємствами АПК в умовах турбулентності зовнішнього середовища, оскільки він сприятиме гармонізації інвестиційної діяльності, доцільнішому використанню незначних інвестиційних ресурсів підприємств АПК, зниженню обсягів залучених джерел, позитивному тренду провідних параметрів фінансової діяльності. Для забезпечення активізації інвестування інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві слід сфокусуватися на оптимальній комбінації внутрішніх резервів та ефективного залученню зовнішніх джерел. Мобілізацію внутрішніх резервів щодо залучення інвестиційного капіталу до інвестиційної діяльності підприємств АПК доцільно здійснювати за наступними напрямками: трансформація використання фінансового капіталу; модернізація структури фінансового капіталу засновників (учасників, акціонерів, партнерів); оптимізація амортизаційної політики; розробка інноваційно-інвестиційних проектів. Трансформація використання фінансового капіталу підприємств АПК передбачає оптимізацію структури операційної діяльності підприємств з метою підвищення її ефективності, забезпечення фінансової стійкості і стабільності підприємств та інвестиційної привабливості.

Така трансформація може здійснюватись шляхом розчленування підприємств АПК на кілька юридично самостійних господарюючих суб'єктів, які тісно пов'язані між собою (або не пов'язані) шляхом зміни внутрі-

шньої архітектури підприємств (створення чи ліквідація підрозділів, служб, цехів тощо). Проведені дослідження в низці підприємств АПК переконливо засвідчили необхідність істотного корегування існуючої амортизаційної політики.

По-перше, амортизаційна політика повинна тісно переплітатися із загальною стратегією інвестиційної діяльності, що потребує поєднання в єдину систему податкових відррахувань від прибутку підприємства, застосування схем прискореної амортизації, наявності пільг за інвестиційними кредитами і витрат на технологічні інновації.

Таке поєднання реально сприятиме модернізації виробництва та підвищенню ефективності використання фінансового капіталу в інвестиційній діяльності. По-друге, необхідно чітко окреслити об'єкти, застосування прискореної амортизації. Амортизаційні відррахування — за світовою практикою є досить стабільним джерелом внутрішніх інвестицій, на них припадає близько 40 % обсягу поточних і капітальних витрат і 60—70 % інвестицій в основний капітал, а застосування прискореної амортизації рівнозначне отриманню податкових пільг від держави.

Аналіз засвідчив, що протягом 1991—2011 років роль амортизації в інвестиційному процесі значно послабилася: її частка зменшилася з 30 до 3,1 відсотків. Головними причинами такого стану слід вважати: суттєвий розрив між амортизацією і відновленою вартістю засобів виробництва внаслідок зростання цін і неадекватної індексації основних засобів; низькі норми амортизації і відповідно високі нормативні терміни служби основних засобів; відсутність досвіду прискореної амортизації.

З метою накопичення інвестиційних ресурсів підприємств АПК доцільно здійснити низку заходів: розробка методики та нормативної бази щоквартальної індексації амортизаційних відррахувань; введення особливого порядку використання коштів, що накопичуються в амортизаційних фондах підприємств для їх цільового використання; внесення додаткових обмежень їх нецільового використання (наприклад, на поповнення оборотних фондів) тощо.

Результати аналізу методів нарахування амортизації дозволяють зробити припущення, що амортизація основних засобів підприємства забезпечує можливість в умовах економічного зростання мобілізувати кожен рік обсяг коштів, що постійно перевищує витрати по здійсненню капіталовкладенням [7].

Такий ефект відомий в економічній літературі як модель Логмана — Рушті (два німецьких економісти, які досліджували згаданий зв'язок "інвестиції-амортизація"). Підвищення ефективності інвестиційної діяльності на стадії розробки інноваційного проекту може бути досягнуто за рахунок скорочення терміну проектування; передбачення в проекті прогресивних механізмів та схем його реалізації; широкого застосування (при можливості і доцільності) раціональних типових проектів, які вже були успішно опробовані на практиці, що дозволяє суттєво зменшити витрати на проектування, а також значно зменшити ризики; застосування в проекті новітніх технологій з вітчизняних і зарубіжних досягнень; оснащення проектного відділу підприємства — системами автоматизованого проектування (САПР); підвищення загального технічного рівня проектування тощо. Проведені дослідження засвідчили, що інвестування інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві нині здійснюється в умовах кризових дифузій економічного простору.

Так, інфляція прискорилася до 16,6% за 2007 р. та досягла 23% у 2008 р., що стало причиною зростання дефіциту інвестиційних ресурсів. Кризові явища проявились майже у всіх видах економічної діяльності.

На обсяг інвестицій істотно впливає й ставка позичкового процента, оскільки у процесі інвестування вико-

ристовується як власний, так і позичковий капітал. Зі збільшенням ставки позичкового процента обсяг інвестицій зменшується, і навпаки [15]. Це зумовлює впровадження сучасної системи нормування, бюджетування та фінансового прогнозування, що сприятиме мінімізації впливу зовнішніх та внутрішніх ризиків.

Якщо зовнішні ризики (політичні, економічні, правового регулювання тощо) можуть піддаватися лише прогнозуванню, то мінімізація внутрішніх ризиків інвестиційної діяльності підприємства може бути успішною за допомогою бюджетування. Система бюджетування із застосуванням реінженірингу дозволяє структурувати і оптимізувати процеси інвестування інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві.

При цьому першорядний акцент слід сфокусувати на тому, що система бюджетування повинна будуватися за проектним принципом та чіткими регламентами, а недопущення збитків можна розглядати як джерело додаткових доходів. Підприємства в своїй інвестиційній діяльності нині все частіше використовують інвестиційний бюджет, який включає доходи і витрати від інвестиційної діяльності, а також потребу в фінансовому капіталі для інвестиційної діяльності за всіма обраними напрямками інвестиційних проектів. Прогнозування слід окреслювати спеціальними алгоритмами: методами, методиками, регуляторами і процедурами на множинній варіантній основі. Нині, через специфіку та реалії української дійсності вітчизняні підприємства зіткнулися з помітними труднощами через відсутність якісних методичних розробок щодо прогнозування. Забезпечення переходу вітчизняного агропромислового виробництва на інвестиційно-інноваційний режим відтворення потребує узгодженого вирішення завдань формування технологічної, інституціональної та організаційних структур, здатних об'єднати всі необхідні компоненти у загальний відтворювальний контур зростання нового технологічного укладу, створити передумови для модернізації та підвищення ефективності господарювання. Потрібно також створити сприятливе макроекономічне середовище, задіяти адекватні мотиви поведінки та оптимальні організаційні форми мікрорівневих суб'єктів.

Зокрема, у технологічній сфері постає завдання формування складових нової макрорегенерації, тобто виробничо-технологічних систем нового технологічного укладу, їх зростання у поєднанні з модернізацією суміжних виробництв. На вирішення цього завдання мають працювати приватизаційна, податкова, фінансова, грошова-кредитна, регуляторна політика, політика цін і доходів.

Доцільно стимулювати такі організаційно-виробничі утворення, які були б здатними стабільно забезпечувати розширене відтворення свого економічного потенціалу в умовах жорсткої міжнародної конкуренції, забезпечувати безперервне підвищення ефективності виробництва на базі своєчасного освоєння найсучасніших технологій. Макроекономічна політика покликана створити сприятливі умови для вирішення перелічених завдань, гарантувати стабільність та нормальний інвестиційно-інноваційний клімат, підтримувати конкурентоздатність національного агропромислового виробництва адекватною валютною та фінансовою політикою. Ключову роль в активізації інвестування інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві повинні відігравати податки, за допомогою яких держава може впливати на інвестиційний процес, перерозподіляючи через податкову систему щонайменше 40 відсотків ВВП.

Основний недолік сучасної системи оподаткування підприємств АПК полягає в недостатній інвестиційній спрямованості податкових стимулів. Головну увагу слід зосередити не на загальному, а на інвестиційно спрямованому зниженні податкового навантаження. Таким чином, зростання інвестування інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві як визначального чин-

ника економічного зростання та підтримки стабільної динаміки агропромислового виробництва має бути зумовлено: необхідністю для вітчизняних виробників впровадження інновацій та активного оновлення основних засобів внаслідок посилення конкуренції на внутрішньому ринку за умов СОТ та посилення орієнтації на вступ до ЄС на фоні активізації інтеграційних процесів на пострадянському просторі; впровадженням енергозберігаючих технологій та розгортанням модернізації в інфраструктурних галузях; поширенням припливу прямих іноземних інвестицій, зумовлених передусім зростанням ємності внутрішнього ринку; збільшенням на фінансових ринках "довгих" ресурсів завдяки підвищенню рівня заощаджень населення та впливу нарощування недержавних пенсійних фондів.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи, відмітимо, що потреба в повноцінному використанні потенціалу підприємств АПК, що функціонують в умовах постійно високого рівня зміни факторів зовнішнього і внутрішнього середовища в інтересах усього суспільства спонукатиме до необхідності зростання ролі та значення інвестування інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві.

Забезпечення розвитку інвестиційної діяльності передусім має відбуватися на підвиртні розробки відповідної концепції, стратегії та тактики, проведення адекватної фінансової політики, наявності необхідних фінансово-кредитних інститутів, застосування засобів, способів і методів її забезпечення. Впровадження в практику пропонованих рекомендацій дозволить активізувати інвестування інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві.

Література:

1. Barro R., Sala-I-Martin X. Economic Growth. — McGraw-Hill, 1995. — 540 p.
2. Bengstong M. Required Disclosure and the Capital Markets. — N-Y., 2001. — 201 c.
3. Fazio F., Modigliani F. Capital Markets. — 3rd Edition. — N-Y.: Prentice Hall, 2003. — 456 c.
4. Phelps E. Golden rules of Economic Growth. — NY.: Norton, 1996. — 82 p.
5. Бажал Ю. Інвестиційно-інноваційні ресурси економічного зростання // Стратегія економ. розвитку України. — 2000. — Вип. 1. — С. 34—36.
6. Бланк И.А. Основы инвестиционного менеджмента. — К.: Ника-Центр, 2001. — Т. 1. — 531 с.
7. Выход на международные рынки капиталов. — М.: Морган Стэнли, 1997. — 378 с.
8. Гуткевич С.А. Инвестиции и инвестиционный процесс. — К., 2000. — 63 с.
9. Закон України " Про інвестиційну діяльність" (1991 р.).
10. Коласс Б. Управление финансовой деятельностью предприятия: Проблемы, концепции и методы / Пер. с фр.; Под ред. Я.В. Соколова. — М.: Финансы: ЮНИТИ, 1997.
11. Лудченко Я.О., Кононенко І.В. Економічна ефективність інвестицій: Монографія. — К.: Вища школа, 2002. — 191 с.
12. Малік М. До питання фінансового забезпечення підприємницької діяльності на селі // Проблеми фінансової підтримки малих та середніх підприємств на селі. — К.: ННЦ ІАЕ. — 2004. — С. 11—16.
13. Покропивний С.Ф., Новак А.П. Ефективність інноваційно-інвестиційної діяльності: Зб. навч.-метод. матеріалів. — К.: КНЕУ, 1997.
14. Федоренко В.Г., Іткін О.Ф., Степанов Д.В. та ін. Інвестиційні процеси у промисловості України: Монографія. — К.: Наук. світ, 2001. — 447 с.
15. Шумпетер Й. Теория экономического развития. — М.: Прогресс, 1992. — 231 с.

Стаття надійшла до редакції 23.01.2013 р.